

RECENZE

Oldřich Matoušek: *Rodina jako instituce a vztahová síť*, Praha, SLON 1993.

„Rodina, která za něco stojí, je vždycky i kšeftem s prozřetelností“ napsal do Lidových novin autor učebnice *‘Rodina jako instituce a vztahová síť’*, pražský psycholog a rodinný terapeut Oldřich Matoušek.

Pět kapitol knihy, to je pět úhlů pohledu. V první části autor naznačuje historický vývoj rodiny (pravěk, Řecko, Řím, středověk, novověk); pokouší se v ní také vrhnout světlo na její biologické a kulturní kořeny. Druhá kapitola poněkud netradičně spojuje hodnotovou orientaci a sociální síť rodiny. V dalším oddíle je vedle vývojových fází rodiny věnována pozornost rodinné tradici. Ve čtvrté kapitole (Vztahy a procesy v rodině) pohlíží autor na rodinu optikou systémové teorie a teorie komunikace, všímá si ritualizovaných událostí a rodinné teritoriality. Dostává se i k otázce rodinné terapie a poradenství. Nakonec se čtenář seznamuje se základními typy klinických rodin, se kterými se setkává rodinný poradce. Poslední podkapitola charakterizuje funkční a dysfunkční rodinu. K textu je připojen slovníček používaných pojmů a doporučená literatura.

Za největší přínos učebnice považují cvičení vložená mezi jednotlivé kapitoly. Rozvíjí probíraná témata a vyžadují aktivitu a invenci studentů.

V textu jsou žel na jedné straně snadno rozeznatelné pasáže, ve kterých je autor „doma“, a na straně druhé místa, kde nemohl využít vlastní zkušenosti. Rozdíl se promítá jak do formální, tak do obsahové stránky, což je zvláště vidět v první polovině knihy.

Kapitole první (Biologické a kulturní kořeny rodiny) by lépe odpovídal název „Historický vývoj rodiny“, neboť jemu se kapitola převážně věnuje. Závažnější chyby se autor dopouští na s. 31, kde nejprve svou formulací staví do protikladu patrilinearitu a matrilokalitu: „Giddens soudí, že současná západní rodina je *patrilineární* a dokládá to děděním majetku i jména po otci. Sám však (zvýrazněno DR) na jiném místě uvádí, že současná rodina.. má tendenci k matrilokálnímu bydlení.“ Dále připojuje empirická zjištění týkající se různé míry přibuzenské pomoci domácnosti a účasti muže na jejím chodu. Bez kontextu nelze přesně porozumět citaci Možného („muž žije v rodině ženy“). Z nepochopitelných důvodů přidává autor k předchozím tvrzením tezi o matriarchálních rysech rodiny, když píše: „Dalo by se z toho uzavřít, že současná rodina má víc rysů matriarchálních než patriarchálních, skutečnost však je složitější.“ Jasně vymezení pojmů matrilinearita (resp. patrilinearita), matrilokalita, matriarchát, které se tu směšují, najdeme např. ve slovníku *Kulturní a sociální antropologie* (1993).

Jestliže přihlédneme k výzkumům Lasletta a Flandrina (Možný, 1990:28), je formulace týkající se středověké rodiny „Běžné je soužití širších rodin a tří generací“ (s.20) přinejmenším nepřesná. Z věty „Nejmenší jednotkou společenské organizace je ve všech společnostech rodina“ (s.14) jasně vyplývá, jak široký význam pojmu má autor na mysli. Pravděpodobně do něj zahrnuje i tzv. avunkulát, ve kterém autoritu otce přebírá bratr matky (nikoliv „matčin strýc“, jak asi chybně uvádí Matoušek). Spojení „dítě se křtilo (tzn. pojmenovávalo) dvakrát“ (s.16) je v kontextu starořecké rodiny matoucí z několika důvodů. Dítě nebylo dvakrát pojmenováno a křest je obvykle chápán jako křesťanský způsob uvedení dítěte do života. V Řecku byla pátý den po narození vykonána očista dítěte, které bylo natíráno očistnými prostředky. Snad jedině z řeckého — *christos* (tzn. olejem natřený) lze odvodit užití slovesa „křtít“. Desátý den dostávalo dítě své občanské jméno.

Druhá kapitola je poznamenána rychlým přechodem od obecného (hodnotové orientace, sociální síť) ke konkrétnímu (politické postoje, interrupce). Věta „Z hlediska planetární ekologie jsou interrupce nezbytným prostředkem regulace plodnosti, zejména v méně vyvinutých zemích“

(s.46) je postavena příliš jednoznačně. Neorganicky vyznívá připojení podkapitoly „Specifika české rodiny“ (s.46), v které navíc žádná specifika nejsou uvedena. Polovinu tvoří citát Engelse a pasáže popisující situaci rodiny v Rusku (resp. Sovětském svazu), zbytek je věnován charakteristikám rodiny v Československu.

Na začátku čtvrté kapitoly nás autor zahltí spoustou pojmů, aniž by byl sám vždy přesvědčen o jejich užitečnosti („Pro tento fenomén navrhl Ricci a Selvini-Pazzoliová pojem *interakční komplexita*. Možná by bylo přesnější mluvit o relevanci.“ — s.67).

Přehlednost a výstižnost dělá z páté kapitoly „to nejlepší nakonec“. Nemůžeme však souhlasit, když autor jednoznačně spojuje svobodné matky a nemanželské děti (s. 102). Např. podle Pohybu obyvatelstva 1991 z 9.5% dětí narozených mimo manželství bylo 38.4% dětí vyššího než prvního pořadí. Jistě není obvyklé, aby svobodná matka porodila více než jedno dítě.

V knize najdeme i další chyby. Nevylučuji, že se na některých z nich podepsal tiskařský šotek. „Ujec“ není bratr manželky (s.21), ale bratr matky. Na straně 27 místo „studovanými ukazovateli“ patří „studovanými ukazateli“. U spojení „Aristotelovo lišení formovaných a neformovaných zárodků“ (s.43) stačí ke slovesu připojit předponu roz-. Známe-li jméno E. Eriksona (s.63), není třeba psát „přístupu ericsonovského“ (s.54) s ‘c’. Pravidla českého pravopisu i slovní spisovné češtiny neznají tvar „dysharmonický“, který najdeme na s. 68, ale „disharmonický“. Stylisticky nevhodné je opakované užití slovesa „pozorovat“ ve větách: „Otcové víc pozorují syny než dcery. Totéž bylo pozorováno u opic makaků“ (s.60). O tom, že ženy jsou za stejnou práci placeny hůře než muži se dozvíme poprvé na s. 24, znovu o sedm stránek dál.

K textu je připojen slovníček používaných pojmů. Autor však zřejmě předpokládá, že výrazy jako „endogenní deprese“ (s.55, 97), „reaktivní deprese“ (s.57) či „histerická neuroza“ (s.94) jsou všeobecně známé. Termín „nukleární rodina“ je užit poprvé na s. 25, objasněn až na s. 38. Spojení „relaps schizofrenní psychózy“ (s.67) zůstává zcela bez vysvětlení.

Recenzovaná kniha je učebnicí, tzn. že nemusí obsahovat všechny náležitosti odborné statě. I tak bych se přimlouval za to, aby se spojení typu „jistý francouzský historik“ (s.17), „podle jednoho průzkumu“ (s.41) vyskytovala co nejméně. K dobrému by jistě posloužil i seznam použité (nejen doporučené) literatury.

Překvapuje mne, že v knize o rodině absentuje pojem ‘socializace’. V pasáži o rodinném poradenství a terapii bych očekával alespoň odkaz na „poradenský paradox“ popsany u Možného (1990). Rád bych v textu našel alespoň stručný přehled terapeutických škol, které se zabývají rodinou. Čtenář se o nich dozví jen z nepřímých narážek.

Co napsat na závěr recenze učebnice, která sama žádný závěr, shrnutí nebo vyústění nemá? Zůstanu stručný. I přes vytčené chyby může být studijní text ‘Rodina jako instituce a vztahová síť’ dobrou pedagogickou pomůckou v rukou toho, kdo dokáže odhalit její slabiny.

Dan Ryšavý

VESKRZE NEMODERNÍ OBRANA FILOSOFIE

Leo Strauss, *Eseje o politické filosofii*. Vydal ISE v edici *Oikoymenh*, Praha 1995. Sestavil a předmluvu napsal Aleš Havlíček. Z angličtiny přeložili: Michal Mocek, Václav Sochor, Jan Šindelář. 111 stran. Náklad neuveden.

Také díky nedávnému vydání pěti vybraných esejů Lea Strausse se mezery v nabídce klasiků moderního politického myšlení na českém knižním trhu daří zaplňovat až překvapivě svižně. Přestože k úplné spokojenosti zájemců o tento druh literatury je ještě daleko, to co má dnes český čtenář k dispozici mu již nicméně poskytuje slušnou představu o směrech, kterými se politické myšlení v posledním století ubíralo. Dá se mimo jiné vypořádat, že čím více se blížíme k současnosti, tím více se mezi stěžejními autory objevují američtí myslitelé. Dnes daleko častěji než dříve přicházejí především ze Spojených Států impulsy, které si evropské politické myšlení osvojuje a zpracovává. Dříve tomu bylo spíše naopak.